

עיונים לפרשת קרח עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה טלפקס 04-6790632
לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

שמחה בתפקיד שלי בעולם הרב מנשה צימרמן

האיסור השלישי הוא שלכל לוי וכהן אסור לעבוד בעבודה של לוי וכהן אחר (בהתאמה) שאינה עבודתם. החידוש באיסור זה הוא שאף שהלוי והכהן עוסקים בעבודה המתאימה לפי רמת קדושתם - אין הם רשאים לעסוק בה כיוון שהם לא הופקדו על מלאכה זו. מהו טעם האיסור? ננסה לענות על שאלה זו מתוך עיון במחלוקת⁸ בין הרמב"ם לראב"ד. הרמב"ם סובר שכהן שעבד עבודת לוי עובר על איסור קל יותר (משאר המקרים)⁹ והעונש לו הוא מלקות ולא מיתה (בידי שמים), אך **הראב"ד** חולק עליו וסובר שגם כאן העונש הוא מיתה. המפרשים הסבירו מחלוקתם בצורות דרש שונות מתוך הפסוק, אך ייתכן ששורש מחלוקתם נעוץ בטעם האיסור.

לפי הראב"ד האיסור נועד למנוע מהעובד לזלזל בעבודתו ולעזוב ולנטוש את העבודה שעליה הופקד, ולכן אין לחלק בין רמות הקדושה השונות. אדרבה, כהן שעזב את עבודתו החשובה יותר ברור שחייב מיתה.

לעומת זאת, לפי הרמב"ם טעם האיסור הוא שכל העובד בעבודת קודש ולא קיבל מינוי לעבוד בה - קדוש ככל שיהיה האדם הזה - הרי זה דומה לזר שעבד בקודש. לכן אפשר להבין את החילוק בין כהן שמחמת רמת הקדושה הגבוהה יותר אין האיסור חמור כל-כך כאשר הוא עובד עבודה קלה יותר.

באופן אחר אפשר להסביר ברמב"ם, שאכן כהן שעבד עבודת לוי אין בו בעיה של זר, אך הלאו נובע מכך שאין לעשות עבודת חשובות ללא מינוי. **ספר החינוך**¹⁰ מבאר שכל עבודה שאין צורך במינוי מוגדר על מנת לעשותה - עלולה בסוף לא להיעשות, משום שכל אחד יסמוך על חברו שיעשה אותה.

נראה שטעמים אלו קשורים גם לחיינו - על האדם לשמוח בתפקידו ולהיזהר מלטישת עיניים למחוזות אחרים שיגרמו לו פחות מוטיבציה במעשיו (בדומה לראב"ד). כמו כן, על האדם להיזהר שלא לשאוף לעסוק בעיסוקים שאינם מתאימים

בפרשת השבוע אנו פוגשים במחלוקת קרח ועדתו. דברי השטנה והכפירה של קרח נובעים מרצון לקבל גדולה וכבוד יותר ממה שהיה ראוי לו לפי מדרגתו - ולא לשם שמים¹. בעקבות דברי השטנה של קרח כנגד סמכותו ונבואתו של משה, זכה עם-ישראל לבירור מוחשי יותר לצדקתו של משה. כפי שכתב הרמב"ם²:

היסוד השמיני הוא תורה מן השמים, והוא שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום היא התורה שניתנה למשה... והדיבור המורה על היסוד הזה השמיני הוא אומרו "בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי"³.

כמו כן, בעקבות⁴ הערעור על מעמדו של שבט הכהונה - מפרטת התורה עוד מצוות ועוד מתנות כהונה.

ייתכן שגם המצווה שבה נעסוק מופיעה כתגובה לקרח. כנגד רצונו של קרח לחרוג ממסגרת התפקיד והעבודה שלה היה שייך, מציגה התורה אזהרה לעוסקים בקודש (כהנים ולויים) שלא לחרוג ולו במעט מהעבודה שלה הם יועדו. ננסה לעסוק במאמר זה בשאלה מהי בדיוק המצווה הזו. האם היא אכן קשורה לרעיון שעל האדם להיות שמח בתפקידו בעולם? וכן באופן כללי יותר - מתי נכון להסתפק במועט ומתי צריך האדם לשאוף ליותר?

הרמב"ם בספר המצוות⁵ לומד מהנאמר בפסוק "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו"⁶ שאסור ללוויים לעבוד בעבודת הכהנים. אף שהרמב"ם מונה זאת רק כמצווה אחת⁷, בכל זאת כלולים במצווה זו שלושה איסורים שונים:

האיסור הראשון הוא הנאמר בפשט הפסוק - אסור ללוי לעבוד בעבודת כהן.

האיסור השני הוא שאסור לכהן לעבוד בעבודת לוי. יש בכך חידוש נוסף, שהרי קדושת הכהן גדולה מקדושת הלוי.

6. במדבר יח, ג.

7. עין ברדב"ז, כלי המקדש והעובדים בו, פרק ג, סוף הלכה יא.

8. כלי המקדש והעובדים בו, ג, יא.

9. המקרה של לוי שעבד עבודת כהן מפורש בפרשתנו שחייב מיתה. גם במקרה של לוי שעבד עבודת לוי אחר העונש הוא מיתה. בכהן שעבד עבודת כהן אחר מחדש ספר החינוך שהעונש הוא במיתה.

10. מצווה שפט.

1. בפסוקים רק מוזכרת טענת קרח על משה ואהרן, אך לא מוזכר מה ביקשו. חז"ל ביארו (עין רש"י טז א, ג, ו, יט וכו') שקרח היה חפץ בכהונה, בנשיאות ואפילו במלוכה.

2. פירוש המשנה, הקדמה לפרק חלק (סנהדרין, פרק י).

3. במדבר טז, כח - הפסוק נאמר בפרשת קרח.

4. רש"י יח, ח.

5. לאוין עב.

הידועה "ברוחניות לא צריך להסתפק במועט"¹⁵. אך לכאורה אי אפשר לומר זאת ביחס לדוגמאות שהובאו לעיל, העוסקות בתחום ממוני מובהק. אלא שהרמב"ם מזכיר שלעיתים גם העיסוק בממון הוא עצמו עיסוק בעבודת ה'. **הרמב"ם**¹⁶ מסביר שהאבות הקדושים רצו לצבור נכסים כדי שיוכלו להעמיד אומה חזקה ועשירה שתוכל לעבוד את ה' ולהפיץ את דבר ה' בעולם. אם כן, גם העיסוק בחומר, שמהווה בסיס להופעת הקודש - הוא עצמו דבר קדוש.

לסיכום: בפרשתנו הצטוו הלוויים והכהנים שלא לשנות מעבודתם. למדנו מכך שעל האדם להיות שמח בתפקידו ולא לסטות לעבר מקומות שאינם מתאימים בעבורו, ובכך הוא יעריך יותר את תפקידו ולא יזלזל בו. מאידך, כאשר האדם מעוניין בתפקיד אחר המתאים לו, וכל שכן כאשר יש בכך ערך רוחני - בוודאי שעליו להשתדל בשמחה להתקדם לעבר ההשגה השלמה יותר שאליה הוא שואף.

ליכולותיו (רמב"ם). בנוסף, המציאות שבה כל אחד מופקד על תפקיד מסוים היא המאפשרת התנהלות תקינה של העולם (חינוך).

היסוד של השמחה של האדם במה שה' הביא לו ובתפקידו בעולם הוא יסוד חשוב מאין כמותו. המשנה המפורסמת בפרקי אבות מבליטה זאת: "איזהו עשיר השמח בחלקו"¹¹. **הרמב"ם**¹² מחדש סוג עשירות כזה (של שמח בחלקו) הוא תנאי מקדים לנבואה.

אבל במבט נוסף יסוד זה אינו פשוט כלל ועיקר. הרי טבע האדם הוא לרצות להתקדם ולהשתלם עוד ועוד, וכן לצבור עוד נכסים. לכאורה גם התורה אינה רואה בכך כל פסול, ומספרת על האבות הקדושים שהיו להם הרבה נכסים. כמו כן התורה מאפשרת להלוות בריבית לגוי "לנכרי תשיך"¹³. **הרמב"ם**¹⁴ אף מחדש (בניגוד לשאר הראשונים) שיש מצווה בהלוואה לגוי בריבית.

אילו היה מדובר על הישגים רוחניים היה קל לומר את האמרה

קבועה.
13. דברים כג, כא.
14. ספר המצוות עשין, קצח.
15. עיין מורה נבוכים ג, דד, שהשלמות שאליה יש לשאוף היא שלמות המידות והשכל ולא ממון.
16. מורה נבוכים ג, נא.

11. אפשר להבין משנה זו כמתייחסת לצבירת ממון, אך באופן רחב יותר אפשר להבין שהיא מתייחסת לכל תחום העיסוק של האדם (כגון מקצוע). כמובן שלפי ההבנה האחרונה יש להיזהר יותר מלפגוע במוטיבציה של אנשים המרגישים שהם מסוגלים יותר - וייתכן שזה רמוז בלשון המשנה "חלקו": לכל אחד יש את הייעוד שאליה עליו לשאוף להגיע.
12. הקדמה לפרקי אבות, פרק שישי. ועיין בכסף משנה על יסודי התורה ז, א, שכתב שזהו תנאי רק לנבואה

עינים במשנה תורה - הרב שלמה בן רחמים קריאת התורה עם עולה אחד

כל עלייה.

ישנו דין שאם אין לוי בבית הכנסת, עולה הכהן פעם נוספת במקומו, ושואלים על-כך **התוספות**²: בזמן שנהגה התקנה הראשונה - כיצד היה ניכר שהכהן עולה פעם נוספת? הרי בפעם השנייה שעלה הוא לא היה מברך!

הם מתרצים: בתוספתא³ מבואר שבזמן התקנה הראשונה - אם אדם היה עולה כמה פעמים, היה יושב בין העליות, וכך היה נוהג הכהן כשלא היה לוי.

ומשמע מדברי התוספות שכיוון שהיום התקנה שכל עולה מברך, אין הכהן צריך לשבת בין העליות, כי הברכות מחלקות בין העליות.

אולם **הרמב"ם**⁴ פסק כדברי התוספתא אף בזמננו, וכתב כך: "ציבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אחד, עולה וקורא ויורד וחוזר וקורא שנייה ושלישית עד שיגמור מנין הקוראים של אותו היום".

וכתב **הכסף משנה**⁵ שמשמע מדבריו שאף היום, כשמברכים בין העליות, יש לקורא לרדת בין העליות, ומשמע שאף בכהן יהיה הדין כך.

אולם להלכה כתב **השולחן ערוך** כדברי התוספות - שמספיק לברך בין העליות.⁶

המצב של הסגר וההרחקות במגפת הקורונה העיר הלכות יקרות מתרדמתן, שהלומד אותן ביום-יום היה חושב שאלו הלכות מעשיות פחות.

אחת השאלות שהתעוררו הייתה אופן הקריאה בתורה במנייני המרפסות. מה עושים כאשר האפשרות היחידה לקריאה בתורה היא שרק אדם אחד יכול לעלות לתורה, ורק הוא קורא בה? מה, למשל, יעשו עם הברכות של העליות - האם הוא יברך רק פעם אחת, או יברך לפי מספר העליות שיש בסדר הקריאה של אותו היום?

כתוב במשנה¹: "הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריה".

מבאר הרמב"ם בפירוש המשנה: "והמתחיל בקריאה בספר תורה, חייב לברך 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, נתן התורה'. והקורא אחרון ומסיים, מברך אחריה 'אשר נתן לנו תורת אמת חיי עולם נטע בתוכנו, נתן התורה'".

כלומר, **התקנה הראשונה** הייתה שהעולה הראשון מברך ברכה ראשונה וכל שאר העולים לא מברכים כלל, ורק העולה האחרון חותם בברכה האחרונה. אך הרמב"ם ממשיך לבאר על-פי הגמרא, ואומר **שקעת התקנה** אחרת: כיוון שחששו שמא אנשים שיצאו ונכנסו באמצע התפילה, ויראו שאין מברכים על העליות שבהן נכחו, יחשבו שאין צורך לברך כלל - תיקנו שיש לברך לפני ואחרי

5. שם.
6. שכן כתב (או"ח קמג, ה): "בית הכנסת שאין בהם מי שיועד לקרות אלא אחד, יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחרים, וחוזר לברך תחילה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחרים, וכן יעשה כמה פעמים, כמספר העולים של אותו היום".

1. מגילה, פרק ד, משנה א.
2. גיטין נט, ב, ד"ה 'כי'.
3. תוספתא מגילה, פרק ג, הלכה יב.
4. הלכות תפילה יב, ז.

